

นิตพม์กับการเมืองวัฒนธรรม: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
ทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา*
The Burmese Nats and Cultural Politics: The Politico-Cultural
Power Relations in the Nat-worship Areas in Myanmar

กฤติธี ศรีเกตุ

Gritthee Srigate

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Thailand.

Corresponding Author's Email: srigatest@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของความเชื่อเรื่องนัตของเมียนมาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ทางการเมือง ประวัตินัตสำคัญ พิธีกรรมการบูชา นัต ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต 2) วิเคราะห์บทบาท การต่อสู้ต่อรองและการประนีประนอมของฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชนในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต และ 3) วิเคราะห์ภาพสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรม และภาพสะท้อนของประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต โดยงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก และนำข้อมูลมาวิเคราะห์/ตีความตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเชื่อเรื่องนัตมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองมาตลอดในประวัติศาสตร์เมียนมา นัตองค์สำคัญจำนวนมากมีประวัติและพิธีกรรมการบูชาเกี่ยวข้องกับการเมือง อีกทั้งพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตก็ยังมีผลประโยชน์ที่ส่งผลให้หลายฝ่ายเข้ามาเกาะเกี่ยว 2) ทั้งผู้ปกครองและประชาชนต่างได้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีบทบาทในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต โดยฝ่ายผู้ปกครองได้ใช้อำนาจรัฐควบคุมพื้นที่นี้มาโดยตลอดเพื่อการสถาปนาอำนาจนำของฝ่ายตน ในขณะที่ฝ่ายประชาชน ก็ต่อรองอยู่เสมอเพื่อรักษาไว้ซึ่งพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตน 3) จากข้างต้น พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตจึงเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ปกครองและประชาชนเข้ามาต่อรองและประนีประนอม เกิดเป็น “เครือข่ายการครองความเป็นเจ้าทางวาทกรรม” ที่ประชาชนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง สะท้อนประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมหรือ “ประชาธิปไตยเชิงลึก” นั่นเอง

คำสำคัญ: นิตพม์; ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ; การเมืองวัฒนธรรม; ประเทศเมียนมา; ประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรม

*Received July 15, 2021; Revised August 21, 2021; Accepted August 26, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the history of the belief in nats among the changing political history, history of the important nats, the rituals worshipping nats, and the benefits occurring in the Nat-worship areas; 2) to analyze the roles, fights, the negotiation, and compromise between the rulers and people in the nat-worship areas; and 3) to analyze the reflection of political-cultural power relations and the reflection of cultural democracy in the nat-worship areas. The study applied a qualitative research method by collecting data from documents, observation, and in-depth interview. The obtained data were analyzed and interpreted according to the research conceptual framework.

From the study, the following results are found: 1) The belief in nats has always been related to politics in Burmese history as well as many important nats whose history and worship has also been involved with politics. The nat-worship areas also benefit many involved parties. 2) Both the rulers and the people are involved and have roles in the nat-worship areas in which the rulers have always exercised their state power to control the areas in order to establish their power while the people have always negotiated in order to maintain their cultural areas. 3) Based on the above-mentioned information, the nat-worship areas are therefore the areas of power relations, in particular, the rulers and the people both take part in negotiating and compromising. As a result, “Discursive hegemonic power” is created, as people take part in which reflects the cultural democracy or “Radical Democracy”.

Keywords: Burmese Nats; Power Relations; Cultural Politics; Myanmar; Cultural Democracy

บทนำ

ความเชื่อเรื่องนัตเป็นความเชื่อเก่าแก่ที่แพร่หลายในหมู่ชาวเมียนมาที่มีความหลากหลายทางประชากร ตลอดจนความเชื่อหรือศาสนาที่หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน (Stevenson, 1944) แม้คนส่วนใหญ่คือประมาณร้อยละ 86.7 จะนับถือศาสนาพุทธ (Ministry of Information of Myanmar, 2002) แต่การนับถือผีหรือที่เรียกในภาษาพม่าว่า “นัต” (Nat) ก็ยังคงแพร่หลาย จนกล่าวได้ว่าชาวเมียนมาเกือบทั้งหมดยกเว้นที่นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ล้วนศรัทธาและบูชา นัตทั้งสิ้น (Win Maung, 2015) ทั้งนี้ นัตของชาวเมียนมาไม่ใช่ผีทั่วไป แต่เป็นผีมีฤทธิ์ มีฐานะเป็น “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชาและเป็นที่ยึด” ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า “นาถ” ในภาษาบาลี ความหมายของนัตดังกล่าวค่อนข้างกว้าง คือหมายรวมถึง เทวดาบนสวรรค์ ดวงวิญญาณของอริยบุคคล เทพประจำจักรวาล เป็นต้น แต่นัตที่ชาวเมียนมานับถือเป็นนัตประเภท “วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของผู้ตายร้าย” หรือ “วิญญาณมีฤทธิ์ของผีตายโหง” ที่เรียกว่า “นัตเซง”

เป็นวิญญานศักดิ์สิทธิ์ในโลกมนุษย์ (Niyomtham, and Niyomtham, 2008) ซึ่งมีประวัติที่น่าอัศจรรย์และมีชีวิตและตายอย่างน่าเวทนา ผู้คนเกิดความสะเทือนใจพากันเล่าขานจนเกิดเป็นความศรัทธาและกราบไหว้บูชา

ความเชื่อเรื่องนัตดำรงอยู่มาพร้อม ๆ กันกับประวัติศาสตร์ของมนุษย์เช่นเดียวกันกับการนับถือผีโดยทั่วไป แต่กรณีของนัตในเมียนมา มีความน่าสนใจ เนื่องจากความเชื่อนี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองตั้งแต่แรกเริ่มที่ได้ตั้งอาณาจักรของชาวพม่าขึ้น และก็เกี่ยวข้องกับการเมืองมาโดยตลอดกระทั่งปัจจุบัน โดยเมื่อเริ่มตั้งอาณาจักร ผู้ปกครองพม่าในยุคต้น ได้ใช้ความเชื่อเรื่องนัตในการสร้างเอกภาพทางการเมืองด้วยการตั้งให้บุตรของราชสำนักมีฐานะศูนย์รวมของความเชื่อของประชาชน (Anantapark, 2013) ความเชื่อเรื่องนัตจึงได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการรวบรวม จัดระเบียบ ควบคุม ทางการเมืองมาตั้งแต่เริ่มเกิดอาณาจักรของชาวพม่าดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการยกเอาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทขึ้นเป็นศาสนาหลักแทนความเชื่อเรื่องนัตในยุคพระเจ้าอโนรธา (King Anawratha) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1044-1077) ได้มีความพยายามจะกำจัดความเชื่อเรื่องนัต แต่ไม่สำเร็จ จนพระเจ้าอโนรธาต้องประนีประนอมกับประชาชนด้วยการยอมให้ความเชื่อเรื่องนัตดำรงอยู่ได้ แต่ก็ให้ดำรงอยู่ภายใต้การควบคุม ปรากฏผ่านการจัดระบบนัตหรือการตั้งทำเนียบนัตหลวงให้ประชาชนนับถือ ในเวลาต่อมาราชสำนักก็พยายามใช้อำนาจในการควบคุมความเชื่อเรื่องนัตมาโดยตลอด มากบ้างน้อยบ้างต่างกันไปในแต่ละยุค อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าฝ่ายผู้ปกครองจะใช้อำนาจรัฐหรือรวมถึงใช้พระพุทธศาสนาเข้าไปจัดการควบคุมความเชื่อเรื่องนัตของประชาชนเพียงใด ความสำเร็จในการควบคุมความเชื่อดังกล่าวอย่างเบ็ดเสร็จก็ไม่เคยเกิดขึ้น (De la Perriere, 1996) จนบางยุคผู้ปกครองเองก็เข้าไปแสดงตนเป็นผู้ส่งเสริมความเชื่อนี้เสียเองด้วยเหตุผลด้านผลประโยชน์ทางการเมือง ในขณะที่ฝ่ายประชาชน ก็ไม่ได้ทำตนเป็นเพียงผู้ตั้งรับอยู่ฝ่ายเดียว แต่ได้ต่อสู้ต่อรองในพื้นที่ทางความเชื่อดังกล่าวมาโดยตลอด ทั้งจากการไม่ยอมเลิกล้มนับถือตามคำสั่งของราชสำนัก จากการไม่นับถือนัตในการทำเนียบหลวงแต่นับถือนัตนอกทำเนียบที่ตนศรัทธา รวมถึงการสร้างเรื่องเล่าหรือตำนานนัตที่แตกต่างจากเรื่องเล่าของทางการเมือง เป็นต้น การต่อรองและการประนีประนอมดังกล่าว ดำรงอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ที่ความเชื่อเรื่องนัตยังคงมีพลังอย่างสูงอยู่ในสังคมเมียนมา

จากลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในเมียนมา เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะระหว่างฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชน รวมถึงผู้ปกครองท้องถิ่น การดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งของความเชื่อเรื่องนัตในปัจจุบันจึงไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่ผ่านกระบวนการต่อสู้ต่อรอง และการที่วัฒนธรรมความเชื่อของประชาชนมีความเข้มแข็งอยู่ได้ก็ย่อมสะท้อนอำนาจของฝ่ายประชาชน ซึ่งแน่นอนว่าต้องผ่านกระบวนการต่อสู้ต่อรอง รวมถึงการประนีประนอมมาไม่น้อย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนหลักการของระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันที่เน้นเรื่องของการยอมรับซึ่งความแตกต่างหลากหลาย ที่อาจเรียกด้วยคำทางวิชาการของเออร์เนสต์ ลาลูสกับชองท์ล มูฟ ได้ว่า “ประชาธิปไตยเชิงลึก” (Radical democracy) (Laclau, and Mouffe, 2001) การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตของเมียนมาจะสะท้อนภาพดังกล่าวเป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา เพื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของความเชื่อเรื่องนัตกับประวัติศาสตร์ทางการเมือง ตำนานนัตสำคัญ พิธีกรรมการบูชา นัต ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องนัต บทบาทของฝ่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง การต่อสู้ต่อรองและประนีประนอม ตลอดจนภาพสะท้อนอำนาจของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษาและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของความเชื่อเรื่องนัตของเมียนมาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ทางการเมือง ประวัติศาสตร์สำคัญ พิธีกรรมการบูชา นัต ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาท การต่อสู้ต่อรองและการประนีประนอมของฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชนในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต
3. เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรม และภาพสะท้อนของประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนโครงการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม และค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์การเมืองวัฒนธรรม และวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องนัต และวางกรอบแนวคิดของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่ประเทศเมียนมา โดยเลือกพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของศาลนัตขนาดใหญ่คือหมู่บ้านต้องปะโยง เมืองมณฑลทะเลย์ (หมู่บ้านนี้เป็นสถานที่จัดงานบูชา นัตที่ใหญ่ที่สุดในเมียนมา) เขาโปปา เมืองพุกาม ตำบลยาตะนาญ เมืองอมรปุระ และเมืองมอญยัว รวมถึงบริเวณใกล้เคียงที่มีศาลนัตตั้งอยู่ เช่น ตำบลเวเซาอย่างที่ตั้งของศาลนัตชอหม่องละ เป็นต้น (ดำเนินการลงพื้นที่ในปี พ.ศ. 2562) ทั้งนี้ การเลือกพื้นที่หลากหลายดังกล่าวเป็นไปเพื่อความครอบคลุมถูกต้องของข้อมูล อีกทั้งศาลนัตที่ตั้งอยู่ในสถานที่ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก โดยเฉพาะศาลนัตหมู่บ้านต้องปะโยง เป็นที่ตั้งของศาลหลักของนัตสองพี่น้องชเวพิญ ในขณะที่ยังเขาโปปาและตำบลยาตะนาญ ศาลหลักคือศาลของนัตโปปาหม่ออว แม่ของนัตสองพี่น้องชเวพิญ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวก็มีศาลนัตที่มีชื่อเสียงองค์อื่นๆ ตั้งอยู่ด้วยโดยรอบ โดยความหลากหลายของพื้นที่ในการ

เก็บข้อมูลไม่ได้ส่งผลต่อความแตกต่างของการวิเคราะห์ในงานนี้ สำหรับการเก็บข้อมูล ใช้ทั้งวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศาลนัดต่าง ๆ โดยการศึกษาประวัติคดีจากข้อความบรรยายภายในศาล การสังเกตลักษณะของการจัดวางตำแหน่งของนัดแต่ละองค์ การเข้าร่วมงานพิธีกรรมการบูชาประจำปีสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศกาลบูชาต้นหมูบ้านต้องปะโยง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยการเป็นเจ้าภาพจัดงานบูชาต้นขึ้นเป็นเวลา 1 วัน ณ ศาลต้นหมูบ้านต้องปะโยง และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ใหญ่บ้าน เจ้าของหรือผู้ดูแลศาล คนทรงนัต และผู้ศรัทธานัตที่เดินทางมายังศาลหรืองานพิธีการบูชาต้น โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกให้ครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการตีความข้อมูลที่ได้รับตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ทั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งข้อมูลเอกสาร ข้อความบรรยายภายในศาลนัดที่เป็นภาษาอังกฤษ การใช้ล่ามจำนวน 2 คน และเดินทางไปยังพื้นที่หลายครั้ง ทั้งก่อนและระหว่างดำเนินการวิจัย เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ให้มีความถูกต้องเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือมากที่สุด

โดยแนวคิดที่ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ในงานนี้ ประกอบด้วย 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดการครองความเป็นเจ้าทางวาทกรรม (Discursive hegemonic power) ของเออร์เนสต์ ลาคเลากับของพัล มูฟ ซึ่งอธิบายว่า การที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะมีอำนาจในสังคมได้นั้น จะต้องมีอำนาจในการนิยามความหมายหรืออัตลักษณ์ของตนเองได้ แต่การทำเช่นนั้นต้องแสวงหาความร่วมมือกับฝ่ายอื่น ๆ เป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ (Strategic alliances) (Barker, 2008) จนสามารถทำให้ความหมายทางตัวตนหนึ่ง ๆ หยดนิ่งอยู่ได้ (Tangsupvattana, 1992) ลาคเลากับมูฟเรียกลักษณะดังกล่าวว่า “ประชาธิปไตยเชิงลึก” (Radical democracy) (Laclau, and Mouffe, 2001) ซึ่งการที่ความเชื่อเรื่องนัตของประชาชนดำรงอยู่ได้จนปัจจุบันก็คือภาพสะท้อนแนวคิดดังกล่าว ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่ผ่านการต่อสู้ต่อรองและการประนีประนอม โดยเฉพาะระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนทั่วไป และเพื่อให้สามารถวิเคราะห์การประนีประนอมและการต่อรองดังกล่าวได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยยังได้หยิบยกอีก 2 แนวคิด มาเป็นกรอบในการวิจัยร่วมด้วย คือ แนวคิดการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ ของอันโตนิโอ กรัมสกี และแนวคิดวาทกรรมของมิเชล ฟูกูต์ โดยแนวคิดการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ มีความสำคัญคือกรัมสกีอธิบายว่า ผู้ที่จะมีอำนาจนำในสังคม ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ (Kaewthep, 1998) แต่ต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งในอำนาจรัฐหรือสังคมการเมือง (Political society) และในสังคมประชา (Civil society) ซึ่งรวมถึงพื้นที่ของวัฒนธรรมความเชื่อด้วย โดยในส่วนของการใช้อำนาจรัฐจะทำโดยวิธีบังคับ ในขณะที่การใช้อำนาจในสังคมประชาจะทำโดยวิธีสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Gramsci, 1971) ผู้วิจัยจะนำแนวคิดนี้มาประกอบวิเคราะห์บทบาทของฝ่ายผู้ปกครองที่พยายามครองอำนาจนำและใช้พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตเพื่อการดังกล่าว ส่วนแนวคิดวาทกรรม เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงการใช้อำนาจเพื่อการนิยามความหมาย (Charoensin-o-larn, 2001) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวก็มีพลวัตและเกิดการต่อสู้ตลอดเวลา อันเป็นภาพที่ทำให้เห็นว่าอำนาจกระจายตัวออกไปทั่วทั้งสังคม (Charoensin-o-larn, 2006) ซึ่งอันที่จริงฝ่ายผู้ปกครองก็ใช้อำนาจนี้เช่นกัน โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดระบบนัตและการสร้างตำนานนัตหลวง แต่ผู้วิจัยจะนำแนวคิดนี้มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การต่อสู้ต่อรองของฝ่ายประชาชนผ่านการสร้างตำนานนัตของตนเองที่ต่างจาก

ตำนานหลวง และการนับถือนัตที่ไม่อยู่ในทำเนียบหลวง กรอบแนวคิดทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจตลอดจนภาพสะท้อนประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมในความเชื่อเรื่องนัต

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอผลการวิจัยโดยเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และเผยแพร่ผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนัตพม่ากับการเมืองวัฒนธรรม : ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) สำหรับประวัติความเป็นมาของความเชื่อเรื่องนัตของเมียนมา ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์ทางการเมือง พบว่าความเชื่อเรื่องนัตในเมียนมาดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน ก่อนที่จะเกิดอาณาจักรของชาวพม่าและก่อนที่พระพุทธศาสนาจะกำเนิดขึ้น (Win Maung, 2015) โดยก่อนหน้าที่จะมีอาณาจักรของชาวพม่า ในดินแดนแห่งนี้ ได้เกิดอาณาจักรของชาวปยู (มีเชื้อสายร่วมกับคนพม่าแต่ไม่ใช่พม่า) ขึ้นตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1 มีเมืองสำคัญคือเมือง “ศรีเกษตร” (ตั้งอยู่บริเวณใกล้เมืองแปร (Prome) (Anantapark, 2013) และอาณาจักรสุธรรมาวดีของมอญซึ่งรุ่งเรืองอยู่ทางตอนใต้บริเวณปากแม่น้ำอิรวดี (Thotsaroth, 1997) (เมืองสะเทิมหรือท่าตอนในปัจจุบัน) โดยในขณะที่ยุทธธรรมาวดีและศรีเกษตรรุ่งเรืองอยู่นั้น พระพุทธศาสนาที่แพร่หลายอยู่แล้วในอาณาจักรดังกล่าว ในขณะที่ชาวพม่ายังคงอยู่กันกระจัดกระจายและยังคงนับถือนัตอย่างแพร่หลาย และในช่วงแรกที่ชาวพม่าเริ่มตั้งอาณาจักรขึ้น ก็เป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาเสื่อมอิทธิพลลงในภูมิภาคนี้ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างศรีลังกา ซึ่งเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนากับอินเดียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 ทั้งนี้ ประวัติการสร้างเมืองของชาวพม่ายังไม่แน่ชัด กล่าวคือ หากดูตามพงศาวดารพื้นเมืองระบุว่า อาณาจักรของชาวพม่าก่อตั้งขึ้นในช่วงปี ค.ศ 344-387 ในสมัยของพระเจ้าเตเหล่ง (King Thinligyaung) ซึ่งรวบรวมหมู่บ้านจำนวน 19 หมู่บ้านขึ้นเป็นเมืองชื่อว่า “ศิริปัจจยา” (Niyomtham, and Niyomtham, 2008) โดยมีการระบุด้วยว่า เดิมทีทั้ง 19 หมู่บ้านมี “นัต” ประจำ เป็นที่บูชาของตนเอง เมื่อตั้งอาณาจักรขึ้นแล้วพระเจ้าเตเหล่งได้รวบรวมการบูชาให้เป็นอย่างเดียวกัน เพื่อรวมประชาชนเข้าเป็นชาติเดียวกัน โดยได้ตั้งหม่องตั้งเตหรือมีงมหาสิรินัตขึ้นเป็นนัตประจำราชอาณาจักร (Anantapark, 2013) สร้างศาลให้บนเขาไปปาที่ถือเป็นศูนย์กลางจักรวาลแห่งอาณาจักรพุกามในขณะนั้น (Niyomtham, and Niyomtham, 2008) ในขณะที่ตามพงศาวดารพม่าสันนิษฐานว่าอาณาจักรของชาวพม่านั้นจะเกิดขึ้นแบบหลวม ๆ เมื่อมีการสร้างกำแพงล้อมรอบเมืองพุกาม โดยพระเจ้าปยีงยา (King Pyinbya) ในช่วงปี ค.ศ. 849) แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด โดยเหตุผลหนึ่งในการเลือกที่ตั้งอาณาจักรที่เมืองพุกาม เนื่องจากอยู่ใกล้กับเขาไปปา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่สถิตของนัต (Thotsaroth, 1997)

ภาพที่ 1 เขาโปปาในปัจจุบัน (ภาพโดยผู้วิจัย)

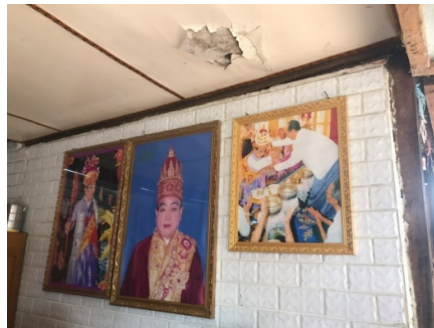
ภาพที่ 2 รูปเคารพมิ่งมหาศรีนัต (กลาง) ภายในศาลที่เขาโปปา (ภาพโดยผู้วิจัย)

ความเข้มแข็งของพุกามเด่นชัดขึ้นเมื่อศตวรรษเสื่อมอำนาจลงในช่วงปี ค.ศ. 849 ซึ่งพวกพม่าได้เข้ายึดครองดินแดนของพยูจนกลืนพวกพยูจนหมดสิ้น (Sujchaya, 2009) จะเห็นว่าแม้ประวัติการเกิดขึ้นของอาณาจักรของชาวพม่าจะไม่แน่ชัด แต่ข้อมูลที่ตรงกันคือ เมื่ออาณาจักรของชาวพม่าเกิดขึ้น ความเชื่อเรื่องนัตก็ถูกผู้ปกครองนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างเอกภาพ จนกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องนัตเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองตั้งแต่แรกเริ่มที่ชาวพม่าตั้งอาณาจักรของตนเองในฐานะความเชื่อหลักที่ถูกส่งเสริมโดยผู้ปกครอง

อย่างไรก็ตาม ในยุคพระเจ้าอโนรธา กษัตริย์พม่าพระองค์แรกที่สามารถรวบรวมอาณาจักรขึ้นเป็นปึกแผ่น พระองค์นำเอาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาตั้งเป็นศาสนาประจำราชอาณาจักรแทน ความเชื่อเรื่องนัต และพยายามกำจัดความเชื่อเรื่องนัตให้หมดไป แต่ไม่ประสบความสำเร็จ (De la Perriere, 1996) จึงทำได้เพียงการลดฐานะของนัตลงให้อยู่ภายใต้พระพุทธศาสนาและมีการจัดระบบนัตหลวงขึ้น เพื่อให้ความเชื่อเรื่องนัตอยู่ภายใต้การควบคุมของทางการ อีกทั้งก็ปรากฏการประนีประนอมจากการที่พระเจ้าอโนรธาเองก็ตั้งนัตหลวงองค์สำคัญขึ้นคือนัตสองพี่น้องชเวพิญ (Htin Aung, 1967) ในเวลาต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเข้มแข็งมากขึ้น โดยเฉพาะในยุคพระเจ้าจันสิทธา (King Kyansittha) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1084-1112) (De Casparis, and Mabbett, 1993) ก็ปรากฏการประนีประนอมทางวัฒนธรรมมากขึ้นทั้งกับชาวมอญ ศาสนาพราหมณ์ และกับความเชื่อเรื่องนัต พระเจ้าจันสิทธาถึงขนาดประกาศว่า “มิ่งมหาศรีนัต” เป็นเพื่อนสาวกในพระพุทธศาสนากับพระองค์ และในอดีตที่เคยเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดเช่นเดียวกันกับพระองค์ (Htin Aung, 1967) ในสมัยนี้ยังมีการสร้างวิหารนัตขึ้นอย่างใหญ่โตที่เมืองพุกามเพื่อการบูชา นัตหลวงทั้ง 37 องค์ด้วย (Anantapark, 2013) หลังจากนั้น ความเชื่อเรื่องนัตก็ดำรงอยู่ภายใต้การควบคุมของราชสำนัก แต่ปรากฏการต่อรองและประนีประนอมมาโดยตลอด เช่น ในยุคพระเจ้าบุเรงนอง (King Bayin Naung) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1551-1581) มีการต่อรองกับความเชื่อเรื่องนัตเมื่อครั้งจะทำสงครามกับอยุธยา พระเจ้าบุเรงนองได้เรียกร้องให้นัตทั้งหลายรวมถึงมิ่งมหาศรีนัต ต้องช่วยเหลือพระองค์ หากไม่ช่วยพระองค์จะเผาสาสน์นัตทิ้งให้หมด (Than Tun, 1983) เมื่อสามารถตีอยุธยาได้สำเร็จ จึงมีการจัดงานบูชา นัตขึ้น แต่ยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงพิธีบูชา นัตอยู่บ้าง เช่น การยกเลิกการฆ่าสัตว์เพื่อบูชา นัต เป็นต้น (Andaya, and Ichii, 1993) ในยุคพระเจ้าสะละ (King Thalun) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1629-1648) มีความพยายามกีดกันความเชื่อเรื่องนัตขึ้นอีกครั้ง โดยในพระบรมราชโองการฉบับหนึ่ง ระบุว่าสตรีนางหนึ่ง ไม่อาจได้รับผลบุญอย่าง

เต็มที่ได้จากการสร้างอาคารให้วัด เนื่องจากเธอยินยอมให้มีพิธีเซ่นไหว้นิตในระหว่างการก่อสร้าง (Andaya, and Ichii, 1993) อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการจำกัดหรือกีดกันความเชื่อเรื่องนัตก็ไม่เคยสำเร็จผล และในยุคพระเจ้าปดุงแห่งราชวงศ์คองบอง (King Bodawpaya) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1782-1819) ก็มีการชำระทำเนียบนัตหลวงขึ้น ซึ่งเป็นการจัดระบบนัตหลวงครั้งสุดท้ายก่อนที่อังกฤษจะเข้ามาปกครอง หลังจากนั้นในยุคพระเจ้าบยิดอ (King Bagidaw) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1819-1837) ก็พบว่ามีการจัดงานบูชานัตขึ้นโดยพระราชินีและข้าราชการบริพารอีกด้วย

ในช่วงอาณานิคม รัฐบาลอังกฤษไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเรื่องของวัฒนธรรมมากนัก ความเชื่อเรื่องนัตจึงเป็นอิสระจากอำนาจควบคุมของรัฐ ต่อมาภายหลังได้รับเอกราช ในช่วงแรกผู้ปกครองก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับความเชื่อนี้ กระทั่งถึงรัฐบาลอู นู (U Nu) (ช่วงปี ค.ศ. 1960-1962) (ซึ่งอู นู ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและนัตอย่างมาก มีการสร้างศาลนัตขึ้นใหม่จำนวนมาก รวมถึงการบูรณะศาลนัตขึ้นเป็นอาคารถาวรที่เขาโปปา (Niyomtham, and Niyomtham, 2008) อู นู ยังชอบเดินทางไปตามงานบูชานัต และพรรคปิศาจของเขาจัดพิธีบวงสรวงนัตเป็นประจำทุกปี หรือหากมีเรื่องสำคัญให้ต้องตัดสินใจ อู นู ก็มักจะปลีกตัวไปอยู่ตามสถานที่บูชานัต (Mendelson, 1975) จนถึงกับถูกสถาบันสงฆ์วิจารณ์ว่าเป็นการสร้าง ความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา (Stange, 1993) หลังจากรัฐบาลอู นู ไม่ปรากฏบทบาทของฝ่ายผู้ปกครองในความเชื่อเรื่องนัต จนกระทั่งรัฐบาลเต็ง เส่ง (Thein Sein) (ช่วงปี ค.ศ. 2011-2016) ซึ่งมาจากการเลือกตั้งพบว่า เต็ง เส่ง ได้เดินทางไปมอบสายสะพายและมงกุฎประจำตำแหน่งแก่หัวหน้าคนทรงที่หมู่บ้านตองปะโยง แสดงให้เห็นว่าในยุคนี้ รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญและยอมรับความเชื่อของประชาชน เป็นการยืนยันถึงการดำรงอยู่อย่างทรงพลังของความเชื่อเรื่องนัตของประชาชนอีกครั้งจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3 ขณะเดินทางมามอบมงกุฎและสายสะพายประจำตำแหน่งแก่หัวหน้าคนทรงที่หมู่บ้านตองปะโยง (ถ่ายจากภาพติดผนังบริเวณเพิงพักข้างศาลนัตตองปะโยงโดยผู้วิจัย)

2) สำหรับส่วนของประวัตินัตสำคัญ งานวิจัยนี้ ทำการศึกษาประวัตินัตในการทำเนียบนัตหลวง จำนวน 37 องค์ และศึกษานัตนอกทำเนียบหลวงซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชน จำนวน 5 องค์ โดยในส่วนของนัตหลวงทำการศึกษาจากงานของเท็มเปิ้ล (Temple, 1906) งานของสโคลซิงเจอร์ (Schliesinger, 2018) และงานของวิน หม่อง (Win Maung, 2015) ตลอดจนการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ส่วนประวัตินัตนอกทำเนียบหลวง ส่วนหนึ่งได้ข้อมูลจากงานของวิน หม่อง และการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ในส่วนของนัตหลวง เท็มเปิ้ลได้แบ่ง

ออกเป็น 5 วงศ์ ตามความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองแต่ละยุค กับนัตอีก 2 องค์ที่ไม่สามารถจัดเข้าวงศ์ใด ๆ ประกอบด้วย วงศ์ทนต์บ่องแห่งศรีเกษตร จำนวน 7 องค์ วงศ์พระเจ้าอโนรธา จำนวน 9 องค์ วงศ์พระเจ้ามังฆ้องแห่งอังวะและพระเจ้าอลองสิทฺธแห่งพุกาม 11 องค์ วงศ์พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ 4 องค์ และวงศ์พระเจ้าบุเรงนอง 4 องค์ โดยนัตหลวงทั้ง 37 องค์นี้ เกือบทั้งหมดมีประวัติเกี่ยวข้องกับกษัตริย์ ราชวงศ์ หรือเป็นข้าราชการบริพารคนสำคัญ หรือไม่ก็เป็นเจ้าเมืองอื่นที่กษัตริย์พม่าปราบได้ และนัตอีก 2 องค์ที่แยกออกไปคือ หม่องโพตู เป็นพ่อค้าชาวไทยใหญ่กับพระอินทร์ซึ่งเป็นเทวราชในพระพุทธศาสนาและถูกนำมาตั้งเป็นคู่ปกครองแห่งนัตโดยกษัตริย์อีกทีหนึ่ง โดยนัตในทำเนียบหลวงที่ตั้งขึ้นโดยราชสำนักนี้ บางองค์ไม่เป็นที่รู้จักในปัจจุบัน แต่บางองค์ก็ยังเป็นที่นับถืออย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะนัตสองพี่น้องชเวพิญซึ่งเป็นนัตที่นับถือกันมากที่สุดในปัจจุบัน

ตัวอย่างนัตหลวงองค์สำคัญที่มีประวัติสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งในด้านการต่อรองและการประนีประนอม เช่น มิงมหาศรีนันต วงศ์ทนต์บ่อง ชื่อขณะมีชีวิตคือหม่องดั่งเต้ มีประวัติว่าเป็นชาวพยูมีชีวิตที่เมืองตะกองในช่วงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 1 เนื่องจากมีพละกำลังมาก รูปร่างน่าตาดี ผู้คนรักใคร่ จึงสร้างความระแวงแก่เจ้าเมืองตะกอง เจ้าเมืองตะกองวางแผนรับน้องสาวของหม่องดั่งเต้ไปเป็นมเหสีแล้วฆ่าหม่องดั่งเต้ตายในที่สุด หลังจากตายไปแล้วก็กลายเป็นผีร้ายสิงอยู่ที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง เจ้าเมืองตะกองสั่งให้ขุดต้นไม้ดังกล่าวโยนลงแม่น้ำอิรวดี เรื่องราวของหม่องดั่งเต้ที่เมืองตะกองก็จบลงเพียงนั้น และมาปรากฏอีกครั้งที่พุกามในอีก 300 ปีต่อมาในยุคพระเจ้าเต่หลี่จ่อง ซึ่งหม่องดั่งเต้มาเข้าฝันพระเจ้าเต่หลี่จ่องให้นำขอนไม้ขึ้นจากน้ำและให้บูชาตนแลกกับการช่วยคุ้มครองอาณาจักร พระเจ้าเต่หลี่จ่องทำตามและตั้งหม่องดั่งเต้เป็นนัตประจำราชอาณาจักรมีฉายาว่ามิงมหาศรีนันต ถือเป็นนัตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในยุคนั้น ส่วนนัตที่เหลือในวงศ์นี้ล้วนเป็นเครือญาติกับมิงมหาศรีนันตทั้งสิ้น แต่หลังจากพระเจ้าอโนรธาลดฐานะความเชื่อของนัตลง ก็ได้ลดฐานะของมิงมหาศรีนันตลงเช่นกัน ปัจจุบันมิงมหาศรีนันตยังเป็นที่นับถือแพร่หลายในฐานะนัตเจ้าเรือนที่ต้องนับถือก่อนเป็นอันดับแรก

นัตสองพี่น้องชเวพิญ วงศ์พระเจ้าอโนรธา เป็นนัตที่มีชื่อเสียงมากที่สุดและมีงานเทศกาลบูชาใหญ่ที่สุดปัจจุบัน และยังมีฐานะเป็นนัตครูที่ร่างทรงทั้งหลายต้องบูชา เป็นบุตรชายของพระนางแห่มวรรณะ พระกนิษฐาของพระเจ้ามัญหะแห่งมอญที่ถูกพระเจ้าอโนรธาจับมาเป็นเชลยที่พุกาม มีบิดาเป็นเจ้าชายจากอินเดียและเป็นมุสลิม

ภาพที่ 4 รูปเคารพนัตสองพี่น้องชเวพิญภายในศาลที่หมู่บ้านตองปะโยง (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 5 รูปเคารพนัตโปปาหมัดอว์และสองพี่น้องชเวพิญ ภายในศาลที่เขાโปปา (ภาพโดยผู้วิจัย)

ประวัติของนัตสององค์นี้ในเอกสารทั่วไประบุแต่่าเป็นลูกของนางยักษ์โปปาหม่ดอว์ ซึ่งก็เป็นนัตที่ประชาชนนับถือมากเช่นกันในปัจจุบัน แต่ผู้วิจัยได้ข้อมูลอีกส่วนหนึ่ง ทั้งจากการบรรยายประวัติภายในศาลที่เขาโปปา และการบอกเล่าของผู้นับถือว่า ที่จริงแล้วโปปาหม่ดอว์ก็คือพระนางหม่วรรณะ ส่วนการปรากฏกายเป็นยักษ์ก็เกิดขึ้นจากการอธิฐานจิตให้ปรากฏกายเป็นยักษ์ เพื่อป้องกันการรบกวน เนื่องจากนางต้องการความสงบเพื่อการปฏิบัติธรรม ทำให้ทราบว่ นัตทั้งสองมีเชื้อสายมอญนั่นเอง นอกจากนั้นประวัติในเอกสารทั่วไประบุว่า ทั้งสองถูกพระเจ้าอโนรธาสังหาร แต่ผู้วิจัยทราบจากการบอกเล่าโดยผู้นับถือนัตว่าทั้งสองไม่ได้เสียชีวิตจากคำสั่งประหารของพระเจ้าอโนรธา แต่เนื่องจากพระเจ้าอโนรธารักเด็กทั้งสองมากจึงรับไปเป็นราชบุตรบุญธรรม จนสร้างความริษยาแก่เจ้าชายที่เป็นโอรสที่แท้จริงของพระเจ้าอโนรธา นำมาซึ่งการวางแผนฆ่าได้สำเร็จในที่สุด เมื่อความทราบถึงพระเจ้าอโนรธา พระองค์เสียพระทัยมากและตั้งเป็นนัตหลวงในเวลาต่อมา

นัตอ่องขวามาจี วงศ์พระเจ้ามังฆ้องแห่งอังวะและพระเจ้าอลองสิทฺธแห่งพุกาม ซึ่งวิน หม่อง (Win Maung, 2015) ระบุในงานของเขาว่าเป็นรัฐมนตรีด้านกลาโหม (a military minister) ในรัชสมัยของพระเจ้านรปตีสิตฺธ (King Narabadisithu) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1173-1210) เป็นผู้ที่ปลงพระชนม์พระเจ้านรสิงห์ (King Narathenga) (ครองราชย์ช่วงปี ค.ศ. 1170-1173) ตามคำสั่งของเจ้าชายนรปตีสิตฺธซึ่งครองราชย์เป็นพระเจ้านรปตีสิตฺธในเวลาต่อมา

นัตวงศ์พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้และวงศ์พระเจ้าบุเรงนอง พบว่าไม่เป็นที่นิยมในปัจจุบันแม้ันตพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้เอง แต่ก็มีนัตบางองค์ที่น่าสนใจคือ นัตพระเจ้าเมืองเชียงใหม่หรือพระเจ้าเมกุสุทฺธธิวงศ์ ที่ถูกพระเจ้าบุเรงนองจับไปเป็นเชลยในปี ค.ศ. 1558 มีประวัติสะท้อนการต่อรองและประนีประนอมระหว่างผู้ปกครองส่วนกลางและผู้ปกครองท้องถิ่นรวมถึงการดึงประชาชนที่เป็นคนละพวกกับผู้ปกครองให้มาอมรับอำนาจ ด้วยการตั้งให้ผู้ปกครองท้องถิ่นที่ปราบลงได้เป็นนัตหลังจากเสียชีวิต (De la Perriere, 1996) ในกรณีนี้ก็เป็นไปเพื่อให้ทั้งประชาชนพม่าและเชียงใหม่อมรับอำนาจของราชสำนักพม่าผ่านการนับถือนัตหลวงองค์เดียวกัน

ส่วนนัตนอกทำเนียบองค์สำคัญได้แก่ โปปาหม่ดอว์ แม่ของนัตสองพี่น้องชเวพิญ ซึ่งกล่าวถึงไปแล้วข้างต้น นัตมามาอู หญิงสาวผู้เป็นที่หมายปองของชเวพิญผู้น้อง นัตองค์นี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับฝ่ายการเมืองโดยตรงแต่เป็นที่นับถืออย่างมากในปัจจุบัน นัตอโงโบโบยี เจ้าชายจากศรีลังกาซึ่งหนีราชภัยมาอยู่ในพุกามในสมัยพระเจ้าอโนรธา แต่ด้วยมีความสามารถจึงถูกระวางจนเกิดความน้อยใจและฆ่าตัวตายกลายเป็นนัตที่มีชื่อเสียงในเมืองมอญ นัตอะหม่เหย่หยี่ง สาวชาวบ้านผู้มีอำนาจวิเศษทำทนายพระเจ้าอโนรธา และนัตขอหม่องละ เจ้าหญิงไทยใหญ่ที่พระเจ้าอโนรธาจับไปเป็นมเหสี แต่ก็ถูกใส่ร้ายจนถูกเนรเทศกลับรัฐฉาน มีประวัติสะท้อนการต่อรองและประนีประนอมจากการสร้างเจดีย์ที่ตำบลชเวชาย่างโดยหันประตูไปทางรัฐฉาน แต่เมื่อพระเจ้าอโนรธาทราบ ได้ส่งทหารไปดูและรับสั่งว่าหากประตูหันไปทางรัฐฉานให้ประหารนางเสีย หากหันมาทางพุกามก็ให้ไว้ชีวิต ซึ่งในที่สุดนางก็อธิษฐานจิตหมุนประตูเจดีย์มาอยู่กึ่งกลางระหว่างรัฐฉานและพุกาม แต่ก็สิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมาและกลายเป็นนัตที่มีชื่อเสียงอย่างมากในปัจจุบัน

ภาพที่ 6, ภาพที่ 7 รูปเคารพนัตของหม่องละและภาพเขียนสีน้ำมันเล่าประวัติชนนางหมุนประตุดี้อยู่ภายในเจดีย์ชเวตอย่าง
(ภาพโดยผู้วิจัย)

3) สำหรับส่วนของพิธีกรรมการบูชาและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต พบว่า พิธีกรรมบูชาตามที่มีงานที่จัดขึ้นเพื่อการแก้บนซึ่งมีการจัดขึ้นตลอดทั้งปี กับเทศกาลบูชาประจำปี สำหรับงานที่จัดขึ้นเพื่อการแก้บนใช้เงินอยู่ที่ประมาณครั้งละ 5-7 หมื่นบาท ในขณะที่งานเทศกาลบูชาประจำปีจะจัดขึ้นเพื่อการบูชาแต่ละองค์ไล่เรียงกันไปตลอดทั้งปี โดยเทศกาลบูชาที่ใหญ่ที่สุดคือเทศกาลบูชาสองพี่น้องชเวตพิณที่หมู่บ้านตองปะโยง จัดขึ้นเป็นระยะเวลา 7 วัน ในช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี มีเงินสะพัดจำนวนหลายสิบล้านบาท

ภาพที่ 8: บรรายาการออกธำเนนในเทศกาลบูชาตองปะโยง (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 9 คนทรงนัตในตำแหน่งสำคัญ ขณะทำพิธีภายในศาล (ภาพโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 10 ผู้วิจัย (ชุดขาว) ขณะเป็นเจ้าภาพจัดพิธีบูชาธำเนน ศาลนัตตองปะโยง (ภาพโดยมินธู ผู้ช่วยวิจัย)

ภาพที่ 11 ผู้วิจัย (กลาง) กับผู้ใหญ่บ้านแห่งหมู่บ้านตองปะโยง (ซ้าย) และหัวหน้าคนทรงแห่งหมู่บ้านตองปะโยง (ขวา) (ภาพโดยมินธู ผู้ช่วยวิจัย)

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานดังกล่าว คือเรื่องของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่กระจายไปยังฝ่ายต่าง ๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้านและเครือญาติ ซึ่งมักเป็นผู้ดูแลศาล มีรายได้ทั้งจากการเก็บค่าเช่าเพิงพักสำหรับผู้ร่วมงานและค่าใช้จ่ายในการทำพิธีบนศาล คนทรง วงดนตรี พ่อค้าแม่ค้าที่มาขายสินค้า ตลอดจนส่งผลต่อเศรษฐกิจของเมืองมณฑลเลยในภาพรวมด้วย เนื่องจากเทศกาลดังกล่าว มีผู้มาร่วมงานมากถึงประมาณ 2 แสนคนต่อปี นอกจากนั้นผู้วิจัยพบว่า พิธีกรรมสำคัญในเทศกาลดังกล่าว เช่น พิธีตัดต้นไม้ ก็สะท้อนภาพของการต่อรองและการประนีประนอมระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน โดยพิธีดังกล่าวจำลองเหตุการณ์ภายหลังพระเจ้าอโนราสวรรคต ซึ่งสาเหตุการสวรรคตไม่แน่ชัดแต่ตำนานเล่าว่าเกิดจากถูกควายวิดขณะออกล่าสัตว์ กล่าวคือ เมื่อพระเจ้าอโนราสวรรคตแล้ว ควายดังกล่าวซึ่งที่จริงคือผีคู่ร้ายได้ออกอาละวาด จนผู้คนได้ไปขอให้ตสองพี่น้องช่วยเหลือ ซึ่งนัดทั้งสองได้ตัดต้นไม้ที่ควายผีสิงอยู่และไล่ควายผีดังกล่าวไปได้ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ของนัดสองพี่น้อง แต่ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่านัดสองพี่น้องนี้ก็รักดีต่อพระเจ้าอโนรา

ภาพที่ 11, 12 พิธีตัดต้นไม้ ในงานเทศกาลบูชานัดตองปะโยง (ภาพโดยผู้วิจัย)

วัตถุประสงคที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การใช้อำนาจรัฐเข้าไปควบคุมความเชื่อเรื่องนัดโดยฝ่ายผู้ปกครองเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงพุกามยุคต้น เมื่อพระเจ้าเตเหล่จ้องใช้ความเชื่อเรื่องนัดสร้างเอกภาพแก่ราชอาณาจักร ด้วยการตั้งมิงมหาคีรีนัตขึ้นเป็นนัตของราชสำนัก มีฐานะเหนือนัตทั้งปวง แต่ในยุคนี้ ประชาชนยังสามารถนับถือนัตของตนเองได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของมิงมหาคีรีนัต เมื่อถึงยุคพระเจ้าอโรธา ซึ่งมีอำนาจเข้มแข็งขึ้น พระองค์เห็นว่าการที่ประชาชนยังนับถือนัตของตนอย่างแพร่หลายเป็นภัยคุกคามอำนาจต่อราชสำนัก เนื่องจากอาจมีการใช้พื้นที่ของศาลนัตเป็นที่ซ่อนสมคบฏ ภายหลังจากนำพระพุทธศาสนาจากมอญมาตั้งเป็นศาสนาหลัก ก็เกิดความพยายามกำจัดความเชื่อเรื่องนัด มีการทำลายศาลนัตและรูปเคารพนัตตามที่ต่าง ๆ และสั่งห้ามประชาชนไม่ให้จัดงานบูชานัด อย่างไรก็ตาม ความพยายามดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งปรากฏว่าเมื่อประชาชนไม่สามารถบูชานัดที่ศาลได้ก็นำนัตเข้าไปบูชาในบ้าน จนความเชื่อเรื่องนัดแพร่หลายมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง การใช้อำนาจที่ได้ขาดเกินไปถึงกล่าว ก็ทำให้พระเจ้าอโนราไม่เป็นที่รักใคร่ในหมู่ประชาชน (Htin Aung, 1967) จนพระองค์ก็ต้องประนีประนอม ยอมให้ความเชื่อเรื่องนัดดำรงอยู่ แต่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐ ซึ่งมีการจัดระบบนัตหลวงขึ้นในสมัยนี้ และได้นำนัตเข้ามารวมเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา ตลอดจนการนำเอารูปนัตมาเก็บไว้ที่เจดีย์ชเวซีโก่ง (Zhwezigon Pagoda) ซึ่งเริ่มสร้างขึ้นเป็นเจดีย์ประจำราชอาณาจักรในสมัยนั้น (De la Perriere, 1996) ในยุคต่อมา ผู้ปกครองประนีประนอมกับความเชื่อเรื่องนัดมาโดยตลอดโดยเฉพาะการมอบพื้นที่ให้นัดแต่ละองค์ปกครอง แลกกับการที่นัดต้องรับใช้

กษัตริย์ (Andaya, and Ichii, 1993) โดยปรากฏความพยายามกำจัดหรือกีดกันความเชื่อเรื่องนัตอยู่บ้าง เช่น ในยุคพระเจ้าสุริยวงศาแห่งราชวงศ์ตองอู แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เมื่อเวลาผ่านไป ผู้ปกครองเองก็ยอมรับและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต ภายใต้เงื่อนไขที่ฝ่ายตนยังคงสามารถอ้างความชอบธรรมในการควบคุม โดยเฉพาะผ่านการจัดระบบนัตหลวงซึ่งดำเนินการเรื่อยมาจนถึงยุคพระเจ้าบุเรงนอง อันเป็นยุคสุดท้ายของการชำระระบบนัตหลวงโดยราชสำนัก

อนึ่ง อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ ผู้ปกครองโดยเฉพาะตั้งแต่ยุคพระเจ้าอโนรธาได้ใช้พระพุทธศาสนาเข้ามาครอบงำไปในความเชื่อเรื่องนัตเพื่อให้ความเชื่อเรื่องนัตเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาและอยู่ภายใต้การควบคุมของราชสำนักอีกทีหนึ่ง อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาก็ไม่สามารถครอบงำความเชื่อเรื่องนัตได้อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับพระพุทธศาสนาหรือวัดก็เป็นไปภายใต้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนซึ่งก็เป็นลักษณะที่พบได้อยู่ทั่วไป (Santasombat, 2013) แต่ความขัดแย้งระหว่างวังกับวัดในเมียนมาดูจะปรากฏชัด (Taylor, 2009) กระทั่งวัดกับฝ่ายผู้ปกครองกลายเป็นไม้เบื่อไม้เมามาโดยตลอด แม้ภายหลังได้รับเอกราช เช่นที่เกิดขึ้นระหว่างอู นู กับวัด ทั้งที่อู นู ต้องการยกพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นศาสนาประจำชาติ (Harnwong, 2019) แต่กลับสร้างความขัดแย้งในหมู่พุทธศาสนิกชนและพระสงฆ์ซึ่งประกอบด้วยหลายนิกาย อีกทั้งยังสร้างความไม่พอใจกับศาสนาอื่นเช่นกัน (Stange, 1993) หลังจากนั้นก็ยังปรากฏว่าพระสงฆ์ได้กลายเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองในฐานะฝ่ายต่อต้านอำนาจรัฐอยู่บ่อยครั้ง ส่งผลให้พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตยังคงเป็นอิสระค่อนข้างมากทั้งจากอำนาจรัฐและจากพระพุทธศาสนามาจนปัจจุบัน

สำหรับประชาชน ซึ่งไม่มีอำนาจรัฐในมือ ก็ไม่ได้ตั้งรับอยู่ฝ่ายเดียว แต่มีการต่อรองและประนีประนอมกับผู้ปกครองมาโดยตลอด ซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่สังคมปะชาใน 2 ลักษณะเด่น ได้แก่ การนับถือนัตนอกทำเนียบหลวง กับการต่อรองและประนีประนอมผ่านทางวาทกรรมเรื่องเล่าหรือตำนานนัต ในประเด็นแรกคือการที่ประชาชนไม่ได้นับถือนัตในการทำเนียบหลวง โดยมึนตหลวงเพียงบางองค์เท่านั้นที่เป็นที่นับถือ แต่ประชาชนหันไปนับถือนัตนอกทำเนียบมากกว่า ดังประวัติที่กล่าวถึงไปแล้วข้างต้น ส่วนในประเด็นของการต่อรองและการประนีประนอมผ่านวาทกรรมเรื่องเล่าหรือตำนานนัต ซึ่งที่จริงฝ่ายราชสำนักเองก็สร้างหรือแต่งเติมตำนานนัตหลวงและทำให้ตำนานดังกล่าวแพร่หลายไปในหมู่ประชาชน (De la Perriere, 1996) เพื่อการครองอำนาจในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนเองก็ไม่ได้ยอมรับตำนานของราชสำนักดังกล่าวทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของตำนานนัตสองพี่น้องชเวพิญ ซึ่งตำนานทั่วไปกล่าวว่า เป็นบุตรของนางยักซ์ ส่วนบิดาเป็นมุสลิมที่เข้ามารับใช้พระเจ้าอโนรธาในฐานะคนวิ่งไปเก็บดอกไม้ยังเขาโปปามาถวายพระในราชวังและถูกพระเจ้าอโนรธาสั่งประหารชีวิตเนื่องจากบกพร่องในหน้าที่ ภายหลังบิดาเสียชีวิตพระเจ้าอโนรธาก็นำเด็กทั้งสองไปเลี้ยงเพื่อให้ทำหน้าที่แทนบิดาต่อไป ส่วนนางยักซ์ผู้เป็นแม่ก็ตรอมใจตายในเวลาต่อมา อีกทั้งในส่วนของการตายของสองพี่น้องชเวพิญ ก็ระบุว่าถูกพระเจ้าอโนรธาสั่งประหาร แต่เมื่อสอบถามผู้ที่นับถือในพื้นที่ ผู้วิจัยพบตำนานที่ต่างออกไปและเป็นตำนานที่ยกย่องนัตทั้งสองอย่างยิ่ง กล่าวคือ เล่ากันว่าผู้เป็นมารดาเป็นเจ้าหญิงมอญ ส่วนบิดาเป็นเจ้าชายมุสลิม และภายหลังบิดาเสียชีวิตพระเจ้าอโนรธาก็ไม่ได้รับไปเลี้ยงในฐานะธรรมดา แต่รับเป็นบุตรบุญธรรม และสาเหตุของการตายก็ไม่ใช่ออกคำสั่งประหาร แต่แค่สั่งเขียน แต่ฝ่ายที่อิฉฉาวิชาเด็กทั้งสองคือโอรสของพระเจ้าอโนรธามองโอกาสฆ่าสองพี่น้อง

ด้วยการเอาไม้ฟาดคอหอย และเมื่อข่าวการเสียชีวิตทราบถึงพระเจ้าอโนธา พระองค์ก็เสียพระทัยมาก จึงได้ประกาศตั้งเป็นนันทหลวง เรื่องเล่าของประชาชนนี้ยังปรากฏและเล่าซ้ำในพิธีกรรมตัดต้นไม้ดงที่กล่าวแล้วข้างต้น เพื่อต่อยอดวีรกรรมและความสัมพันธ์อันแนบแน่นของพระเจ้าอโนธากับนันททั้งสองอีกด้วย ประเด็นเหล่านี้สะท้อนถึงการต่อรองและการประนีประนอมของฝ่ายประชาชนเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจในการนิยามตัวตนหรือสร้างความชอบธรรมให้กับความเชื่อของตนได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ความเชื่อเรื่องนันทสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมโดยเฉพาะระหว่างฝ่ายผู้ปกครองกับฝ่ายประชาชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวปรากฏให้เห็นตั้งแต่ยุคของพระเจ้าเตเหล่งซึ่งใช้ความเชื่อเรื่องนันทเพื่อสร้างเอกภาพของราชอาณาจักร โดยที่ในยุคนี้ ความเชื่อของทั้งฝ่ายผู้ปกครองและของประชาชนยังคงเป็นความเชื่อเดียวกัน ทั้งนี้ แม้ผู้ปกครองได้พยายามตั้งตนเป็นผู้นำในเครือข่ายทางอำนาจ ทั้งการครองอำนาจรัฐในสังคมการเมืองและอำนาจทางความเชื่อในสังคมประชา และเป็นผู้นำทางวาทกรรม (เป็นผู้นำทางความเชื่อหรือมีอำนาจในการนิยามความหมายของวัฒนธรรมความเชื่อ) แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า เมื่อความเชื่อของประชาชนกับผู้ปกครองเป็นความเชื่อเดียวกัน ประชาชนก็เป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายทางอำนาจ ซึ่งสะท้อนอำนาจทางวัฒนธรรมของฝ่ายประชาชนอยู่ด้วยความสัมพันธ์ทางอำนาจดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป เมื่อพระเจ้าอโรธานำพระพุทธศาสนาเข้ามามากขึ้นเป็นศาสนาหลัก และพยายามกำจัดความเชื่อเรื่องนันท เป็นลักษณะของการผลักประชาชนออกไปจากเครือข่ายทางอำนาจ อย่างไรก็ตาม ดังที่แสดงให้เห็นแล้วว่าการใช้อำนาจของฝ่ายผู้ปกครองเพื่อทำลายความเชื่อเรื่องนันทไม่เคยประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ อำนาจของผู้ปกครองเองก็ไม่เข้มแข็งเพียงพอ เห็นได้จากประวัติศาสตร์การเมืองซึ่งเต็มไปด้วยความขัดแย้งและการต่อสู้แข่งขันระหว่างผู้ปกครองกลุ่มต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังเช่นคำกล่าวของเทเลอร์ ที่ว่าการสงครามเป็นโฉมหน้าหนึ่งของกิจกรรมของรัฐเมียนมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรพุกาม (Taylor, 2009) โดยที่การใช้พระพุทธศาสนาเข้ามาครอบงำไปในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนันทก็ไม่ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน (De la Perriere, 1996) อีกทั้งพระพุทธศาสนาเองก็กลายเป็นคู่ขัดแย้งที่มีพลังกับฝ่ายผู้ปกครองเสียเองอีกด้วย (Taylor, 2009) จนกล่าวได้ว่า ผู้ปกครองเมียนมาไม่เคยสร้างเอกภาพทั้งในทางการเมืองและทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ (Steinberg, 2012) ด้วยเหตุนี้ฝ่ายผู้ปกครองจึงต้องประนีประนอมกับประชาชนเพื่อสร้างการยอมรับมาตลอดทั้งในช่วงประวัติศาสตร์ ดังที่ปรากฏในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนันทซึ่งท้ายที่สุดผู้ปกครองเองก็เข้ามามีส่วนร่วมในความเชื่อดังกล่าว ส่งผลให้พื้นที่ความเชื่อเรื่องนันทสามารถรองรับให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาอิงอาศัยประโยชน์อย่างหลากหลาย (Srigate, 2021) และจากการที่ความเชื่อเรื่องนันทถือเป็นความเชื่อของประชาชนมาแต่เดิม การที่วัฒนธรรมความเชื่อของประชาชนยังคงเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับนั้น ก็สะท้อนถึงการมีอำนาจทางวัฒนธรรมหรือประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมของประชาชน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ สำหรับองค์ความรู้ในส่วนของคุณสมบัติที่ได้รับเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับนันทที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันรวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญซึ่งมีความแตกต่างจากงานเอกสาร ทั้งนี้เนื่องจากงานเหล่านั้นอาจจะเป็นงานเก่าที่ศึกษามานานแล้วหรือการศึกษาข้อมูล

จากเอกสารเป็นหลักโดยไม่ค่อยมีงานที่ลงพื้นที่เพื่อศึกษาในเชิงลึก องค์ความรู้ใหม่ในส่วนนี้เป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมความเชื่อของประเทศเพื่อนบ้าน และยังสะท้อนการต่อรองทางอำนาจด้วย

สำหรับองค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีการต่อรองและการประนีประนอมทางอำนาจโดยเฉพาะระหว่างฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชนที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และในฐานะที่ความเชื่อเรื่องนัตซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง แม้จะถูกฝ่ายผู้ปกครองพยายามกำจัดการควบคุมเป็นการสะท้อนอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมของประชาชน ทั้งนี้ การดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งดังกล่าวก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากการต่อสู้อย่างเอาเป็นเอาตาย แต่เกิดจากการแสวงหาความร่วมมือหรือการประนีประนอมร่วมด้วย ซึ่งทำให้พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตสามารถรองรับให้หลายฝ่ายเข้ามาเกาะเกี่ยวเพื่อผลประโยชน์ในทางใดทางหนึ่งและอยู่ร่วมกันโดยไม่แตกแยก (Mouffe, 1984) พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตนี้ หากมองด้วยสายตาของคนภายนอก โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว อาจดูเป็นเรื่องของความมกมาย แต่ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวสะท้อนถึงอำนาจทางวัฒนธรรมของประชาชน อันเป็นองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกยุคปัจจุบัน

ทั้งนี้ สรุปการเปรียบเทียบองค์ความรู้เดิมและองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากงานวิจัยนี้ดังตารางต่อไปนี้

องค์ความรู้เดิม	องค์ความรู้ใหม่
ในส่วนของข้อมูล : องค์ความรู้เดิมมีการศึกษามาเป็นเวลานาน โดยในภาคภาษาไทยส่วนใหญ่อ้างอิงมาจากงานภาษาต่างประเทศ ไม่มีการเก็บข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และยังขาดการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อในเชิงลึก	ในส่วนของข้อมูล : ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่ ทำให้ได้รับข้อมูลเชิงลึก เป็นปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลหลายประการแตกต่างจากงานเอกสารที่มีอยู่ เช่น ประวัติศาสตร์โป๊วแหลมดอร์และสองพี่น้องชเวพิญ โดยความแตกต่างดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งจากเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป และความแตกต่างระหว่างตำนานนัตของทางการกับของประชาชน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนการต่อรองทางอำนาจอีกด้วย
ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล : การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนัตส่วนใหญ่เป็นงานด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หรืองานด้านวัฒนธรรม ยังพบงานที่วิเคราะห์ทางด้านการเมืองน้อย	ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยวิเคราะห์พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในฐานะพื้นที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมือง ที่มีการต่อรองและการประนีประนอมทางอำนาจโดยเฉพาะระหว่างฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชน เพื่อสะท้อนอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมของประชาชน นำไปสู่การสร้างเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องนัตพม่ากับการเมืองวัฒนธรรม: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความเชื่อเรื่องนัตเป็นความเชื่อสำคัญที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานและเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในทุกสมัย ซึ่งในงานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือการเมืองเมียนมามักปรากฏการกล่าวถึงความเชื่อนี้ ทั้งในงานของหม่องทินอ่อง (Htin Aung, 1967) งานของเทเลอร์ (Taylor, 2009) หรืองานประวัติศาสตร์ที่ทาร์ลิง (Tarling (Eds.), 1993) เป็นบรรณาธิการ เป็นต้น ส่วนงานที่กล่าวถึงประวัตินัตในภาคภาษาอังกฤษชิ้นสำคัญที่สุดคืองานของเท็มเปิ้ล (Temple, 1906) ซึ่งค่อนข้างเก่า ส่วนงานล่าสุดคืองานของสโคลซิงเจอร์ (Schliesinger, 2018) กับอีกชิ้นหนึ่งที่ผู้เขียนเป็นชาวพม่าแต่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษคืองานของวินหม่อง (Win Maung, 2015) ในขณะที่งานภาคภาษาไทยชิ้นสำคัญคืองานของวิรัชและอรนุช นิยมธรรม (Niyomtham, and Niyomtham, 2008) งานดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัตินัต อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลบางอย่างมีความแตกต่างกันกับข้อมูลในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจเช็คข้อมูลโดยละเอียด เพื่อความถูกต้องชัดเจนของข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผู้ปกครองได้พยายามจะครองอำนาจนำในสังคมมาโดยตลอด ทั้งในส่วนของการเข้าครองอำนาจรัฐและการสร้างความยินยอมพร้อมใจ เป็นไปตามคำอธิบายของแนวคิดการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ของกรัมสกี โดยที่การครองอำนาจดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยถาวร แต่มีการต่อรองเกิดขึ้นอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออำนาจรัฐอ่อนแอลง การประนีประนอมในพื้นที่ของสังคมประชาหรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมก็ยิ่งปรากฏเด่นชัดมากขึ้น ดังเช่นการประนีประนอมของฝ่ายผู้ปกครองที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง อีกทั้งการเข้าไปสร้างความยินยอมพร้อมใจในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตผ่านการจัดระบบและสร้างตำนานนัตหลวงก็เพื่อไปเพื่ออำนาจในการนิยามความหมาย สอดคล้องกับแนวคิดวาทกรรมของฟูโกต์ และฟูโกต์ก็อธิบายว่าการต่อรองก็เกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งพบว่าประชาชนเองก็พยายามต่อรองด้วยการนับถือนัตนอกทำเนียบและการมีเรื่องเล่าหรือตำนานนัตของตนเองที่ต่างจากของทางการ ประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ De la Perriere (1996) ที่ว่า พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตเป็นพื้นที่ของการต่อรองระหว่างอำนาจส่วนกลางอำนาจอำนาจของท้องถิ่นอีกด้วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากประเด็นที่ฝ่ายผู้ปกครองไม่สามารถสร้างอำนาจนำหรือการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ได้อย่างเบ็ดเสร็จนั้น ก็ได้ไม่ได้หมายความว่าฝ่ายผู้ปกครองไร้ซึ่งอำนาจและในขณะเดียวกันก็ได้ไม่ได้หมายความว่าอำนาจตกเป็นของฝ่ายประชาชน แต่ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นไปอย่างมีพลวัต โดยที่แต่ละฝ่ายต่างก็เข้ามาอิงอาศัยเกาะเกี่ยวและใช้ประโยชน์จากความเชื่อเรื่องนัต และอำนาจของแต่ละฝ่ายก็แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย แต่ประเด็นสำคัญคือต่างฝ่ายต่างก็เป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ทางอำนาจ สอดคล้องกับแนวคิดการครองความเป็นเจ้าทางวาทกรรมของลาเคลากับมูฟ (Laclau, and Mouffe, 2001) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพื้นที่ของความเชื่อเรื่องนัตก็มีความหลากหลาย ทั้งในส่วนของจำนวนของนัตและในเชิงพื้นที่ที่มีการนับถือนัตแตกต่างกันออกไป ทำให้เครือข่ายทางอำนาจกระจายตัวออกไปด้วย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงความหลากหลายทางอัตลักษณ์และประชาธิปไตยเชิงวัฒนธรรมหรือประชาธิปไตยที่ลงลึกไปถึงชีวิตประจำวัน ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยเชิงลึก” หรือ “ประชาธิปไตยแบบเข้มข้น” (Radical democracy) ที่ผู้คนหลากหลายในสังคมไม่ว่าจะเพศใด เชื้อชาติใดหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับใด มีอำนาจในการเลือกวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ และการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง

สรุป

การศึกษาของงานวิจัยนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า 1) ความเชื่อเรื่องเรื่องนัตของเมียนมาเกี่ยวข้องกับการเมืองมาโดยตลอด ทั้งในส่วนของประวัติความเป็นมา ดำเนินนัตแต่ละองค์ พิธีกรรมการบูชา รวมถึงเรื่องของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อนี้ 2) พื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งด้านความขัดแย้ง การปะทะต่อรอง ตลอดจนการประนีประนอมระหว่างฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายประชาชน ซึ่งไม่มีฝ่ายใดเข้าไปมีอำนาจครอบงำพื้นที่นี้ได้อย่างเด็ดขาด แต่ต่างก็เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่ยิงอาศัยประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว และ 3) หากมองด้วยมุมมองของประชาธิปไตย การเปิดให้ประชาชนมีอิสระหรืออำนาจทางวัฒนธรรมความเชื่อถือเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย ทั้งนี้ แม้ปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) การเมืองที่เป็นทางการของเมียนมา จะวนกลับไปสู่เผด็จการอีกครั้ง แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็เป็นภาพที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งในสังคมการเมืองของเมียนมา ซึ่งส่งผลให้ประชาชนถูกกีดกันออกจาก การเข้าถึงอำนาจรัฐที่เป็นทางการหรือถูกกลืนเรื้อรังสภาพทางการเมืองที่เป็นทางการ แต่จากงานวิจัยนี้ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ผู้ปกครองเมียนมาไม่เคยครอบงำประชาชนในส่วนของพื้นที่สังคมประชาหรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้ หรือกล่าวได้ว่าสำหรับพื้นที่ทางวัฒนธรรม ประชาชนก็ยังมีอำนาจอยู่ในระดับหนึ่ง อันเป็นภาพสะท้อนประชาธิปไตยทางวัฒนธรรมอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ส่วนการมีอำนาจมากขึ้นในพื้นที่การเมืองที่เป็นทางการนั้น ก็คงต้องใช้เวลาในการพัฒนาต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การทำความเข้าใจความเป็นมาของความเชื่อเรื่องนัตท่ามกลางประวัติศาสตร์ทางการเมือง ประวัติศาสตร์ งานพิธีกรรมบูชา นัต ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต ช่วยให้เกิดความเข้าใจการเมืองวัฒนธรรมของเมียนมามากขึ้น อย่างไรก็ตาม ขอบเขตการศึกษาของงานวิจัยนี้ แม้จะเก็บข้อมูลจากพื้นที่สำคัญที่สุดของความเชื่อเรื่องนัต แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมทั้งประเทศ อีกทั้งยังมีต้นทุนการทำเนียบอีกหลายองค์ที่งานนี้ไม่ได้กล่าวถึง และในส่วนของประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตก็เป็นเรื่องของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งงานวิจัยนี้นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ หรือมีเจตนาเชิญชวนให้เกิดความศรัทธาในนัตแต่อย่างใด การนำงานวิจัยนี้ไปใช้ จึงควรเป็นไปเพื่อขยายความเข้าใจและเกิดความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างเป็นสำคัญ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของทั้งฝ่ายผู้ปกครองและประชาชนในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัต สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ภาพสะท้อนดังกล่าวก็เป็นเพียงภาพหนึ่งท่ามกลางความหลากหลายทางการเมืองวัฒนธรรมของเมียนมา ผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ควรตระหนักในประเด็นนี้และศึกษาประเด็นอื่นเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจที่ครอบคลุมมากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผู้นำงานวิจัยไปใช้ควรตระหนักว่า การเมืองวัฒนธรรมเพียงประเด็นหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงการเมืองในภาพรวม เนื่องจากในส่วนของการเมืองเมียนมาที่เป็นทางการก็ยังไม่

อาจเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตย คุณูปการประการสำคัญของงานวิจัยนี้คือการแสดงให้เห็นว่า ประชาชนชาวเมียนมาคอนข้างมือสระทางความคิดและมีวัฒนธรรมที่เปิดกว้าง ส่วนการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยในภาพรวมยังต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทางการเมืองที่เป็นทางการด้วยเป็นประการสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาความเชื่อเรื่องนัตในพื้นที่อื่น ๆ ในเมียนมาที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ศึกษา

2.2 การศึกษาความเชื่อเรื่องนัตด้วยมุมมองของทฤษฎีอื่น ๆ ที่งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ศึกษา

2.3 การศึกษาพื้นที่ทางความเชื่อในเชิงเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ร่วมด้วย

References

- Andaya, B., & Ichii, Y. (1993). Religious Developments in Southeast Asia c. 1500–1800. In N. Tarling (Eds.), *The Cambridge History of Southeast Asia* (508-571). Cambridge: Cambridge University Press.
- Anantapark, A. (2013). *Myanmar History: The Land of Disharmony*. Bangkok: Gypsy Groups.
- Barker, C. (2008). *Cultural Studies: Theory and Practice*. (3rd ed.). London: Sage.
- Charoensin-o-larn, C. (2001). *Critical Political Science*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Charoensin-o-larn, C. (2006). *Development Discourse: Power Knowledge Truth Identity and Otherness*. (4th ed.). Bangkok: Vibhasa.
- De Casparis, J. G., & Mabbett, I. W. (1993). Religion and Popular Beliefs of Southeast Asia before c.1500. In N. Tarling (Eds.), *The Cambridge History of Southeast Asia* (276-340). Cambridge: Cambridge University Press.
- De la Perriere, B. B. (1996). The Burmese Nats: Between Sovereignty and Autochthony. *Diogenes*, 44/2(174), 45-60.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebook*. edited by Hoare, Q. and Nowell, S. G. New York: International Publishers.
- Harnwong, L. (2019). Religion and Politics in Burma: On Making Buddhism a National Religion, 1948-1962. In Hongsaton P. and Marddent A. (Eds.), *Religion and Violence* (45-77). Bangkok: Illumination Editions.
- Htin, Aung. (1967). *A History of Burma*. New York: Columbia University Press.
- Kaewthep, K. (1998). *Mass Media Studies with Critical Theory: Concepts and Research Examples*. Bangkok: Printmaking.

- Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and Socialist Strategy: towards a Radical Democratic Politics*. (2nd ed.). London: Verso.
- Mendelson, E. M. (1975). *Sangka and State in Burma: A Study of Monastic Sectarianism and Leadership*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Ministry of Information of Myanmar. (2002). *Myanmar Facts and Figures*. Yangon: Ministry of Information.
- Mouffe, C. (1984). Towards a Theoretical Interpretation of 'New Social Movements'. In S. Hanninen and L. Palden (Eds.), *Rethinking Marx*. New York and Bagnolet: International General/IMMRC.
- Niyomtham, W., & Niyomthan, O. (2008). *Learning Myanmar Society and Culture*. Phitsanulok: Center of Myanmar Study, Faculty of Humanity, Naresuan University.
- Santasombat, Y. (2013). *Human and Culture*. (4th ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Schliesinger, J. (2018). *The Cult of the Thirty-Seven Spirits (Nats) in Burma: Merging Animism and Buddhism*. Bangkok: Booksmango Incorporated.
- Srigate, G. (2021). The Nats Cult and Cultural Politics: Multiculturalism in Urbanizing Mandalay. *Journal of Social Sciences*, 51(1), 147-168.
- Stange, P. (1993). Religious Change in Contemporary Southeast Asia. In N. Tarling (Eds.), *The Cambridge History of Southeast Asia* (529-584). Cambridge: Cambridge University Press.
- Steinberg, D. I. (2012). The Problem of Democracy in the Republic of the Union of Myanmar: Neither Nation-State Nor State-Nation? *Southeast Asian Affairs*, January 2012, 220-237.
- Stevenson, H.C. (1944). *Burma Pamphlets No. 6, The Hill Peoples of Burma*. New York: Longmans, Green & Co.
- Sujchaya, S. (2009). *Mon, Ethnic in the Land of Suvannabhumi*. Retrieved June 20, 2019, from <http://www.monstudies.com>.
- Tangsupvattana, A. (1992). *Models of Power: A Reflection of Meta – theoretical Controversy*. (Master's Thesis). Department of Government, University of Essex. Colchester.
- Taylor, R. H. (2009). *The state in Myanmar*. Singapore: NUS.
- Temple, R. C. (1906). *The Thirty-Seven Nat: A Phase of Spirit-Worship Prevailing in Burma*. London: W. Griggs.
- Than Tun, T. (1983). *The Royal Orders of Burma, A.D. 1598-1885*. Kyoto: Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University.
- Thotsaroth, N. (1997). *Nat Belief in Burmese society*. Nakhon Pathom: Research Institute for Languages and Cultures of Asia.

Win Maung, Y. (2015). *Bagan 37 Pagodas and 37 Nats*. (translated into English by Tin Thet, Hteik). Mandalay: Cho Cho Myint.